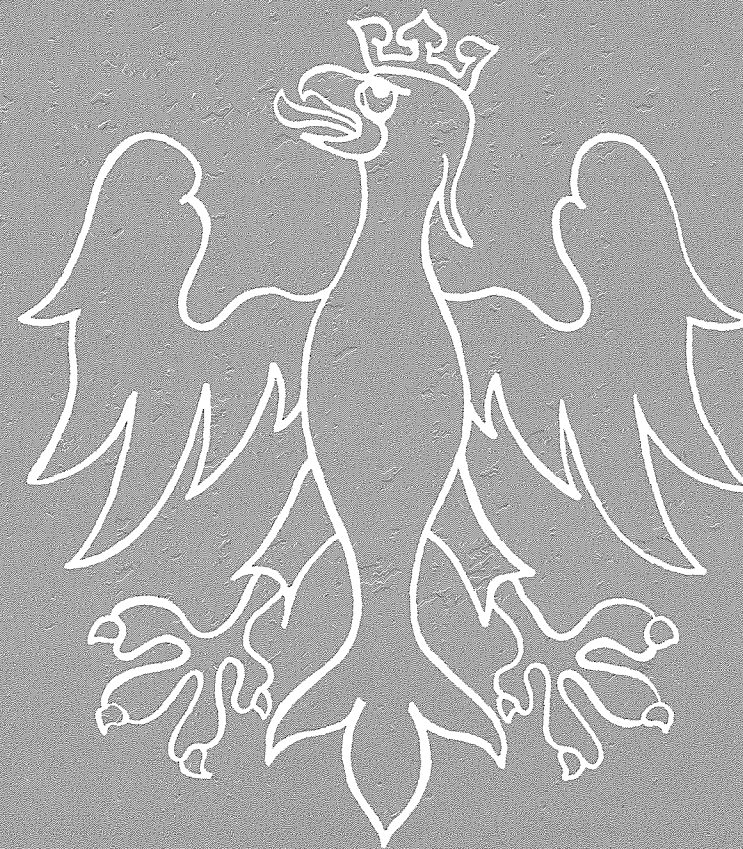

ORLICE

ČASOPIS PRO GENEALOGII, HERALDIKU
A DALŠÍ POMOČNÉ VĚDY HISTORICKÉ

2/91

KLUB GENEALOGŮ A HERALDIKŮ
při DK Vítkovice, Ostrava

V úvodu knihy "Rodové bádání" (Släktforskning), můžeme číst tyto věty: "Nikde ve světě se nenajdou tak dobré podmínky dovědět se více o vlastní historii jako ve Švédsku. Tato kniha Vám pomůže orientovat se ve velkém množství švédských archiválií, které jsou zlatým dolem pro amatérského badatele". Toto tvrzení je podpořeno několika důležitými faktory.

1/. Švédská církev a její kněží měli během historie silné postavení ve společnosti; luteránské náboženství kladlo velký důraz na přísnou církevní kázeň. Požadavek ovládat církevní učení vedl ke kontrole vědomostí každého dospělého člena farnosti. Proto se nám dochovaly Rejstříky zkoušek z katechismu (Husförhörslängder), které jsou ústředními prameny farních knih.

2/. Také švédská byrokracie má staré tradice. Na příklad dokumenty správců krále Gustava Vasy, daňové povinnosti z počátku 17. století (používané na úhradu válečných výdajů) i odvody vojáků a založení pravidelného vojska, to vše přispělo k bohatosti archivních pramenů. Během 18. stol. vznikla potřeba vést statistické záznamy o veškerém obyvatelstvu. Tyto podklady sloužily jako základ pro reformy a povznesení zemědělství i průmyslu. Také šlechta nezůstávala pozadu při pořizování rejstříků poddaných.

3/. Velký význam pro dnešní skoro kompletní archivní materiál (prakticky všechn za posledních 200 let) má ten fakt, že Švédsko bylo naposledy ve válečném konfliktu v roce 1815. I když byly některé farní archivy během staletí zničeny a takto nenávratně ztraceny, neznamená to vždy konec bádání. Dokumenty byly v mnoha případech psány ve více exemplářích a umístěny v několika archivech (oblastní, soudní, vojenské či korunní).

4/. Dalším důležitým faktorem je zákon (Offentlighetsprincip), který umožňuje každému právoplatnému občanovi přístup k veřejným dokumentům ve všech státních archivech. Tento zákon neplatí jen pro historické archiválie, ale i pro všechny, tudíž i soudobé dokumenty státních, oblastních a komunálních archivů. Výjimku tvoří některé vojenské, státní a osobní údaje, které podléhají utajení po určité časové období. (V případě osobních údajů činí tato doba 70 let).

Pro amatérského badatele je praktickou výhodou možnost zaslání potřebných dokumentů do místní knihovny, v některých případech i zapůjčení domů. Velká většina archiválií je převedena na mikrofilmy. Tuto záslužnou práci provedli v letech 1948 - 1963 američtí Mormoni a tímto způsobem zpřístupnili databázi obsahující 100 milionů stran písemností švédských archivů. Originály jsou uloženy v Salt Lake City (stát Utah v USA). Kopie originálů pak v Říšském archivu ve Stockholmu. Seznamy archiválií a část kopií jsou uloženy i v krajských knihovnách.

Rodové bádání je ve Švédsku velmi populární. Většina knihoven je bohatě zásobena množstvím příruček, odborné literatury a seznamů archiválií a archivů. Genealogické kluby jsou hodně rozšířené. V roce 1978 jich bylo ve Švédsku kolem jednoho sta, z nich pak 55 vydávalo vlastní časopis či klubový Zpravodaj. Také existuje seznam skoro tisíce amatérských badatelů s uvedením témat jejich genealogických prací. Převážná většina se zabývá švédskými měšťanskými rodami. Vyskytují se i badatelé se zaměřením na studium švédských i zahraničních šlechtických rodů. Pro potomky švédské aristokracie je vydáván šlechtický kalendář pod patronací ústřední organizace (Riddarhus) se sídlem ve Stockholmu.

Ústředním pro švédské archivnictví je Zemský či Říšský archiv (Riksarchiv) ve Stockholmu. Mimo středověké archiválie jakými jsou nejstarší korunní dokumenty, spisy královské kanceláře, královská korespondence, pozemkové a berní knihy, obsahuje dokumenty státních úřadů, např. vlády, parlamentu a nejvyššího soudu.

Jen ve Stockholmu je 26 rozsáhlých archivů přístupných veřejnosti. Z tohoto množství stojí za zmínku: Genealogický archiv, Válečný archiv, Královská knihovna, Archiv severských zemí, Zemský archiv, Zámecký archiv, Archiv Národního muzea, Národně historické muzeum, Ústřední statistický úřad, Stockholmské měšťanské cechy, Staroměstský archiv, Hudebně historický archiv, Archiv Technického muzea atd.

Komunální a církevní dokumenty jsou ukládány do krajských archivů (Landsarkiv) a Městských archivů (Stadsarkiv), spadající pod správu Říšského archivu. Soukromé archivy vedou průmyslové a obchodní organizace (v praxi jsou tyto archiválie převáděny do veřejných archivů) stejně jako institucí, nadací, zájmových organizací a rodin. Do těchto je možný přístup pouze s povolením majitele.

Přehled archiválií.

Mezi nejstarší středověké archiválie (Diplomatarium suecanum) patří 26 korunních listin z 11. stol. Jsou to dokumenty soudní a právní, kupní smlouvy, darovací listiny a testamenty ve formě pergamenových dopisů. Ze 12. stol. se jich dochovalo 94 kusů. Mezi tyto skvosty patří nejstarší královský dopis z roku 1191 (Knut Eriksson) a Nekrologium kapituly v Lundu. 13. století nám zanechalo již větší počet dokumentů, a to 1293 kusů. Vzácná listina z té doby je Královské ustanovení (Älsnöstadga) z roku 1280, jímž král Magnus Ladulås zavádí v zemi šlechtický stav. Zmíněné staré dokumenty byly psány latinsky, švédština se v listinách začala objevovat ve 14. století jak dokazuje nejstarší dochovaný, švédsky psaný dokument pro klášter v Gudhemu (1343). Počet zachovaných archiválií z tohoto století je již velký, z let 1300 - 1355 se dochovalo 4183 dokumentů.

Pro šlechtickou genealogii je důležitým pramenem rejstřík Zemské rady (Riksrädsländ), který byl založen koncem 13. století. Tento byl zpracován knižně (1791 - 1793) v 8 dílech a končí rokem 1632. Zemská rada se skládala z maršálka, kancléře a sudího. Taktéž ze 13. stol. pocházejí rejstříky vysokých zemských úředníků (Riksänbetena) a rytířů (Riddarlängs), kde je uvedena převážně vyšší šlechta. Nejstarší seznamy osob povýšených do šlechtického stavu včetně erbovních listin (Frälsebrevförteckning) pochází z let 1378 - 1561.

Rejstříky oblastních soudních úředníků (Lagmän) a úředníků pro menší správní oblast (Häradshövdingar) byly vedeny nepřetržitě od roku 1350. Sudí měli být podle zákona ze 13. stol. dosazeni vesnickým sněmem ze svobodných rolníků. Během středověku se však tyto úřady dostaly do rukou šlechticů. Soudní knihy (Domböcken) obsahují protokoly o soudních jednáních (zločiny a spory) a záznamy o pokutách. Nejstarší dochovaná soudní kniha pochází z let 1490 - 1494, a to pro oblast Uppland. Uvedené knihy se začaly vést sporadicky od roku 1540, pravidelně pak pro menší správní oblasti od roku 1614. Soudní knihy oblastní pravidelně od roku 1660.

Církevních archiválií je několik druhů. Rejstříky a biografie církevních hodnostářů (Herdaminnen) švédských far a diecézí, jako na příklad arcibiskupů z Lundu z let 1145 - 1945 a z Uppsaly od roku 1164.

Seznamy opatů a abatyší, v některých případech i řádových bratrů a sester církevních řádů. Jedná se o dominikány, cisterciáky, kartuziány birgittiny a johanity. V případě posledně uvedených byly rejstříky vedeny v letech 1334 - 1526. Většina těchto pramenů je zpracována knižně.

Nejstarší církevní prameny, které ukazují např. ekonomickou situaci diecézí a far (Kirköarkivalier) se dochovaly v poměrně malém množství. Mnoho klášterních knihoven bylo zničeno při nástupu reformace. Za zmínku stojí účetní kniha fary v Kumle z let 1421 - 1590. Originalitou je ovšem již výše zmíněné nekrologium z Lundu (12. stol.), které je podle literatury vůbec nejstarším v originále dochovaným dokumentem ve Skandinávii.

Městské knihy (Stadsböcker) jsou důležitým pramenem uvádějícím záznamy o radnících, purkmistrech a lépe situovaných měšťanských rodinách. Pro některá města jako Stockholm, Kalmar a Vadstena se dochovaly tyto knihy od 14. stol. I některé cechovní zápisy (Gillesmandlingar), se dochovaly do našich časů. Na příklad zápisy Bratů svaté Gertrudy ze Stockholmu z let 1419 - 1484.

Základním pramenem pro rodová bádání jsou pozemkové knihy (Jordeböcker). Jsou to vlastně daňové záznamy, které obsahují údaje o základní roční dani ze statku rolnického vlastníka a o povaze statku. Rolnický držitel takového statku (Skattebonde) byl poplatný přímo koruně. Existovaly ještě statky šlechtické (Skattefrälsejord), které sice vlastnil a obdělával rolník, ale daň odváděl šlechtici. Nesmíme je zaměňovat se statky šlechtickými (Prälsejord), kde pozemek vlastnil šlechtic či církevní hodnostář a obdělával nemajetný rolník (Landbo). Šlechtický vlastník byl však osvobozen od daně. Statky korunní (Kronojord) byly obdělávány nájemními rolníky poplatnými koruně, ti měli právo půdu zdědit či prodat. Jak majetný rolník (Skattebonde), tak nájemný rolník (Landbo), byli právně svobodní během celého středověku. Nevollnictví v takové formě, jak je známe ze střední a východní Evropy ve Švédsku neexistovalo.

Pro zajímavost mohu uvést, že začátkem 16. stol. vlastnili nájemní rolníci 50 % veškeré obdělávané půdy. Během 17. stol. kleslo toto vlastnictví na 35 %, ale už koncem 18. stol. se zvedlo na 60 %.

Základní daně obsahovaly i jiné poplatky, v 17. stol. např. vydržování koní pro královské vojsko. Základní daň se platila až do roku 1903.

Nejstarší pozemkové knihy jsou ze 13. stol. pro klášter ve Fogdö a z roku 1498 pro šlechtice A. Trolle. Od roku 1541 se tyto záznamy začaly vést častěji, od roku 1630 již pravidelně.

Farní knihy (Kyrkoböcker) se začaly vést po uzákonění církevní vyhlášky z roku 1686, která nařizovala každému představenému fary vést podrobné záznamy o obyvatelstvu farnosti (Socken). Existovalo pět druhů rejstříků. Kniha narození a křtů, ohlášek a svateb, úmrtí a pohřbů (tzv. Ministerialböcker), kniha o znalosti katechismu (Husförhörslängd) a kniha o změně bydliště.

Určitou zajímavostí zůstává ta skutečnost, že se příjmení novorozenců odvozovalo od otcova křestního jména, ke kterému bylo připojeno slovo syn (Son). Na příklad syn Johana Svenssona se jmenoval Johansson, tedy Johanův syn. Tento způsob (Patronymikon) se používal až do konce 19. stol. Nevýhodou při rodovém bádání byly různé formy křestního jména otce. V našem případě se Johan mohl psát i Jan, Johannes, Jean, nebo Jon. Tedy pět rozličných příjmení.

Šlechta (Frälse) používala též způsob ve středověku. Teprve od konce 16. stol. se rozšířila rodová jména. Proto je určování příslušníků šlechtických rodů před tímto stoletím dost problematické. Velkou pomocí při určování rodového příjmení jsou pečete a znaky.

Záznamy o pozůstalosti zemřelých (Bouppteckningar) byly zavedeny roku 1734. Obsahují údaje o majetku v hotových penězích, špercích, velikosti pozemku, zařízení domácnosti a statku, oděvech, nářadí a domácím zvířectvu. Závěrem byly uvedeny dluhy a pohledávky včetně celkového ohodnocení majetku. Záznamy byly velice podrobné, to pro lepší výpočet odvodů, neboť určité procento z pozůstalosti připadlo na chudé.

Vojenské rejstříky jsou nejen důležitým pramenem pro badatele zaměřené na vojenskou historii, ale i pro rodového badatele. Odvodní rejstříky (Generalmönsterrullor) nám udávají číslo odvedence podle vojenské chalupy (Soldatorp), jeho jméno, věk, výšku, délku služby, původ a civilní zaměstnání. Nalezneme zde i informace o koních a materiálu jednotky. Odvodní záznamy se začaly vést od roku 1680.

Podrobnější záznamy najdeme v rajstřících důstojníků (Stamrullor). Mnohý velitel si vedl i osobní záznamy (Handrullor) o vojácích a důstojnících, na příklad o jejich civilním povolání.

V trestních rejstřících (Straffregister) byly zapsány veškeré přestupky a tresty pro každý pluk.

Nejstarší vojenské účty (Militieräkenskaper) se dochovaly z roku 1540. Jejich zřízení vyplynulo z požadavku krále Gustava Vasy, který tak chtěl zlepšit kontrolu vyplácení vojenských platů. Zmíněné dokumenty obsahují informace o vojácích, jejich přidělení ke zbraní. Účty ze 17. a 18. stol. jsou podrobnější a lépe informují o ekonomické situaci vojenských útvarů.

Prohlídkové protokoly (Syneprotokol) jsou důležitými dokumenty pro poznání ekonomické situace vojáka, druhu vojenské chalupy (Soldattorp) její typ a velikost. Každý voják měl totiž přidělen dům, a to v přesně určeném obvodu několika statků, které odpovídaly za jeho obživu a podporu. K vojenské chalupě patřilo i malé hospodářství obsahující 1/2 tunnlandu (1 švédský tunnland = 4 936 m²), část louky a lesa včetně několika kusů dobytka.

Rejstříky z válečných dob, na příklad ze začátku 17. stol., kdy se švédské armády často pohybovaly na evropských bojištích, se zachovaly v poměrně hojném množství. V těchto záznamech může badatel sledovat osudy vojáků na taženích Evropou během 30-ti leté války.

Zajímavostí jsou i Rejstříky vojáků a důstojníků zajatých během ruského tažení Karla XII. (napsaných v Moskvě r. 1712). Po prohrané bitvě na Poltavě (1709) upadly tisíce švédských vojáků do zajetí. Zajatci byli umístěni v různých částech Ruska a jen několik z nich přežilo útrapy věznění a vrátilo se roku 1721 do Švédska. V tomto rejstříku jsou uvedeni ti vojáci, kteří měli pohledávky (neproplacené platy) u švédské armádní pokladny.

Mnou výše uvedené druhy pramenů jsou jen nejdůležitější a základní archiválie švédského archivnictví. Když si uvědomíme, že švédské archivy byly ušetřeny ničivých následků válek a revolucí, můžeme pak souhlasit s autorem knihy "Rodové bádání" (Släktforska), že švédské archivy jsou opravdu zlatým dolem pro moderního badatele.

Prameny a literatura:

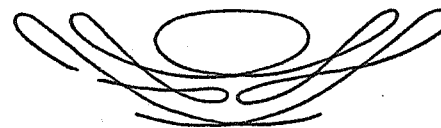
- 1/. Hildebrant B.: Handbok i Släkt - och Person - Forskning (Wahlström + Widstrand) Stockholm 1977
- 2/. Clemensson P.: Släktforska ! Steg för Steg (LIs Förlag) Stockholm 1987
- 3/. Ericsson L.: Källor för Soldatforskaren (Kronobergs Gen. Förening) 1989
- 4/. Lindkvist T.: Sveriges Medeltid (Almqvist + Wiksell) 1990
- 5/. Behre G.: Sveriges Historia 1521-1809 (Almqvist + Wiksell) Stockholm 1991

Resumé:

Verschiedene Archivalien werden immer die bedeutungsvollen Quellen für genealogische und heraldische Forschungen bleiben. In Schweden existieren mehrere Arten, wie man diesen Reichtum ausnützen kann. Die genealogischen Forschungen in Schweden sind sehr beliebt und in diesem Land gibt es cca 100 genealogische Vereinigungen, aus welchen etwa 50 seine Zeitschrift herausgeben.

Grosse Hilfe für Genealogen bieten die Mikrofilme, welche die amerikanischen Mormonen in Jahren 1948 bis 1963 verschafft haben.

Z. P.

Milan Šišmiš st.

O pôvode slovenského kartografa Jána Lipského zo Sedličnej

V rámci oslavných výročí slovenských kartografov býva dobrým zvykom zmieniť sa o ich pôvode. Nemôže tomu byť inak ani pri príležitosti 225. výročia narodenia Jána Lipského.

Maďarskí genealógovia Nagy Iván /1/, Csergheő - Siebmacher /2/ sa zmieňujú o tom, že jeho predkovia pochádzali z rodiny poľských exulantov. Szineyi /3/ pripisuje rodine Lipských maďarský pôvod. Prvú verziu prevzali L. Janovský /8/, J. Fojtík /4/, Ľ. V. Prikrýl /5, 6/ a najnovšie Slovenský biografický slovník /7/.

V skutočnosti predkovia Jána Lipského prišli do Trenčína ako českí pobelohorskí exulanti a časom splynuli so slovenským prostredím. Základ rodiny Lipských položil v Trenčíne Daniel Lipský /st./. Do Trenčína prišiel v r. 1642 a 9. októbra 1643 ho prijali medzi tamojších mešťanov. Narodil sa v r. 1623 v Nemeckom /terajšom Havlíčkovom/ Brode, kde sa mu dostalo patričného vzdelania /9, 24, 21/. Receptus est in consortium honestus et literatus vir dominus Daniel Lipský, qui... literas suas natalitias TeutoBrodæ anno 1623... emanatas deposuit/. V roku 1642 sa spomína v Trenčíne tiež Martin Lipský z Nemeckého Brodu a bol kňazom. Aké existovali súvislosti medzi oboma Lipskými, nie je známe. Nepoznáme ani jeho ďalšie životné osudy.

Daniel Lipský /st./ sa prejavil ako pracovitý, šikovný a cieľavedomý muž, čo sa dá povedať aj o jeho potomkoch. Postupne získal značný majetok /dom zvaný Starý ratus s roľami, majer, pivovar a v r. 1688 jeho rodina vlastnila majetkové diely aj v Sedličnej, Nozdrkovciach a Prázdnovciach v Nitrianskej stolici /2/. Rýchlo postupoval v hospodársko-spoločenskom živote mesta. V roce 1649 ho povýšil Ferdinand III. do šľachtického stavu a udelil jemu, jeho manželke Anne, rod. Meltzerovej a jeho deťom Jurajovi, Rozálii a Judite armáles /24/. V r. 1650 bol mestským hospodárom /Körmorášom/ s ročným platom 16 zl. /24/. V r. 1654, 1656, 1665 a 1673 sa stal mestským richtárom.

Viacrát za sebou ho zvolili za zástupcu mestského richtára. V letných mesiacoch v r. 1663 dozeral ako zástupca richtára spolu s ďalšími tromi senátormi nad výstavbou a údržbou šiancov v meste

pred blížiacimi sa tureckými vpádmi na stredné Považie /15/. Azda z tohoto dôvodu J. Branecký /23/ nesprávne usúdil, že bol murárskym cechmajstrom. Počas útoku na Trenčín 2. októbra 1663 ho zajali turecké vojská /24/, ale už roku 1664 sa mu podarilo vyslobodiť zo zajatia /24/. V r. 1672 dal k dispozícii v Trenčíne svoju záhradu na zriadenie evanjelického cintorína, v ktorom sa dosiaľ pochováva /21, 22/.

Prvá manželka Daniela Lipského /st./ pochádzala z rozvetvenej pobelohorskej exulantskej rodiny. Jej predkovia prišli do Trenčína v r. 1638-39 z Nového Jičína a patrili k najbohatším trenčianskym mešťanom /13, 14/. Po jej smrti sa niekedy pred r. 1669 znova oženil. Jeho druhá manželka sa volala Katarína, rod. Schleiferinová, a pochádzala pravdepodobne z rakúskej exulantskej alebo českej rodiny.

V tomto manželstve sa narodil syn Štefan /st./. Jeho krstnými rodičmi boli senátor - mestský notár Ján Rajmanus s manželkou a Ján Nigrini s manželkou. Mal aj vlastnú sestru Katarínu, ktorá bola manželkou Štefana Demiana /ml./. Keď mu vydáva v r. 1673 trenčianska mestská rada potvrdenie o narodení, v súvislosti s majetkovými záležitosťami sa spomína jeho nevlastný brat Juraj Lipský /st., 25/.

Daniel Lipský /st./ zomrel niekedy okolo r. 1673. Jeho druhá manželka ho prežila o niekoľko rokov. Keďže Daniel Lipský /st./ a jeho žena Katarína stáli na strane protihabsburského odboja, cisárski vojaci sa jej pomstili už ako zomrelej vdove tým, že jej mrvolu dal počas kuruckej blokády veliteľ Trenčianskeho hradu, generál Hurly vykopať, odňať jej hlavu a pozostatky spáliť /18/.

Štefan Lipský /st./ sa tiež zaradil medzi popredných trenčianskych mešťanov. Častejšie vystupoval v spore s mestskou radou o obsadenie úradu trenčianskeho evanjelického kazateľa Jána Blázia na zač. 18. stor. Za manželku si vzal Alžbetu, dcéru bohatého trenčianskeho mešťana - zemana Juraja Kotúča /25/. V manželstve sa im narodili deti Ján, Samuel a Juliana. Po ovdovení sa oženil s trenčianskou zemiankou Alžbetou, dcérou Štefana Omastu, majiteľa nemovitostí v Trenčíne a na okolí /Soblahov, Rozvadze, Sedličná/. S ňou mal syna Štefana Lipského /ml./.

Syn Samuel z prvého manželstva sa venoval správe svojho majetku. V r. 1729-30 vlastnil na predmestí dom, v ktorom bývali traja podnájomníci, pivovar a iné nehnuteľnosti /24/.

Dcéra Juliana sa vydala za trenčianskeho zemana, remeselníka Daniela Pala /ml./. V r. 1735-36 bola vdovou /24/.

Najviac údajov sa zachovalo o Jánovi Lipskom /st./ a jeho rodine. Oženil sa s Helenou, dcérou zemana Daniela Kurglera, potomka rakúskych exulantov. Jej dvaja predkovia boli trenčianskymi lekárnikmi a jej otec bohatým vlastníkom nemovitostí /20, 10/. S Jánom Lipským /st./ sa stretávame v r. 1732, kedy mu potvrdila Trenčianska stolica zemianstvo /11/. Okrem vlastníctva nemovitostí na území Trenčína vlastnil vinohrad v Záblatí /24/. Živil sa tiež maliarstvom. V r. 1727 namaľoval sochu sv. Jána Nepomuckého v Dubnici a v r. 1733 portrét syna známeho slovenského právnika Pavla Príleského zo Zem. Podhradia /24, 12/. Zomrel okolo r. 1741.

Jeho manželka Helena patrila na svoju dobu ku ženám so solídnyim vzdelaním. Doma sa jej dostalo "ľiterného" vzdelania. Narodila sa 14. novembra 1697. Po štyroch rokoch vdovstva sa vydala za vdovca Jána Herschla, rektora a učiteľa trenčianskej evanjelickej školy. Žila s ním v manželstve 23 rokov a zomrela 21. februára 1768. Na pohrebe ju odprevádzalo 22 vnukov a pravnukov.

Zatiaľ čo v jej druhom manželstve sa nenarodili žiadne deti, v prvom manželstve porodila 9 detí. V čase jej úmrtia sa spomínajú Daniel, Katarína, Zuzanna a Pavel. Okolo r. 1740 je zmienka o synovi Jozefovi /25/.

V zamestnaní svojho otca Jána Lipského /st./ pokračoval syn Daniel /ml./12, 24/. V r. 1749-50 sa spomína ako maliar /12, 24/. Katarína sa vydala za trenčianskeho mešťana, remeselníka Jána Arošiho /25/. O Zuzanne máme málo správ.

Najmladším dieťaťom Jána Lipského /st./ a jeho ženy Heleny bol Pavel, neskorší lekár. Narodil sa krátko pred smrťou svojho otca 24. februára 1740. Študoval v Ordenburgu, Bratislave a 4 roky medicínu na univerzite v Erlangene. Tu dosiahol v r. 1764 po obhájení dizertácie lekársky diplom /je uložený v Krajinškom archíve v Budapešti/. Po návrate do vlasti pôsobil krátko ako lekár v Trenčianskej a Nitrianskej stolici a v r. 1775-76 opäť študoval na lekárskej fakulte trnavskej univerzity, kde predložil ďalšiu dizertáciu. Stal sa stoličným lekárom Novohradskej stolice. Jeho meno sa objavuje v r. 1768 v pozostalostnom konaní jeho matky /16, 25, 27, 28/. Od neho pochádza list napísaný dňa 7. augusta 1798 v Sečanoch

neznámemu adresátovi /27/. O jeho ďalších osudoch a osudoch jeho detí nemáme zatiaľ informácie.

Štefan Lipský /ml./ bol starým otcom kartografa Jána Lipského /ml./. Jeho manželka Eva, nar. 9. 2. 1721, pochádzala zo zámožnej trenčianskej zemianskej rodiny Štefana Demiana /st./, inšpektora evanjelickej cirkvi /17, 28/. Z tohto manželstva pochádzal Imrich Lipský a jeho sestra Zuzanna, ktorá zomrela v mladosti.

Náš oslávenec Ján Lipský /ml./ sa narodil v prvom manželstve Imricha Lipského s Barborou, rod. Pettenyovou, dňa 10. apríla 1766 v Sedličnej. Hoci bol evanjelikom, bol pokrstený v rím. kat. kostole v Trenčianskej Turnej /26/. Pri krste sa uvádzajú ako krstní rodičia zemani Andrej Dubnický a jeho žena. Záznam tohto druhu vychádzal z platného úzu, že až do vyhlásenia tolerančného patentu v r. 1781 sa zapisovali deti nekatolíkov do katolíckych matrik.

Z prvého manželstva Imricha Lipského pochádzal aj syn Alexander, ktorý zahynul ako vojak v r. 1797 v boji s Francúzmi na talianskom fronte. Sestra Magdaléna sa vydala za zemana Pavla Lehotského do Bystričky v Turci. Syn František zomrel v mladosti.

V druhom manželstve Imricha Lipského s vdovou Annou Machulovou, rod. Ondrušovou sa narodila dcéra Františka, vydatá neskôr za Ladislava Machulu a syn František, ktorý zomrel v detstve /25/.

Kartograf Ján Lipský /ml./ sa neoženil. Viazalo ho však citové puto s istou jeho ctiteľkou, o čom svedčí zachovaná nemecká korešpondencia z r. 1812-13 napísaná v Szasvarosi /v Maďarsku /25/.

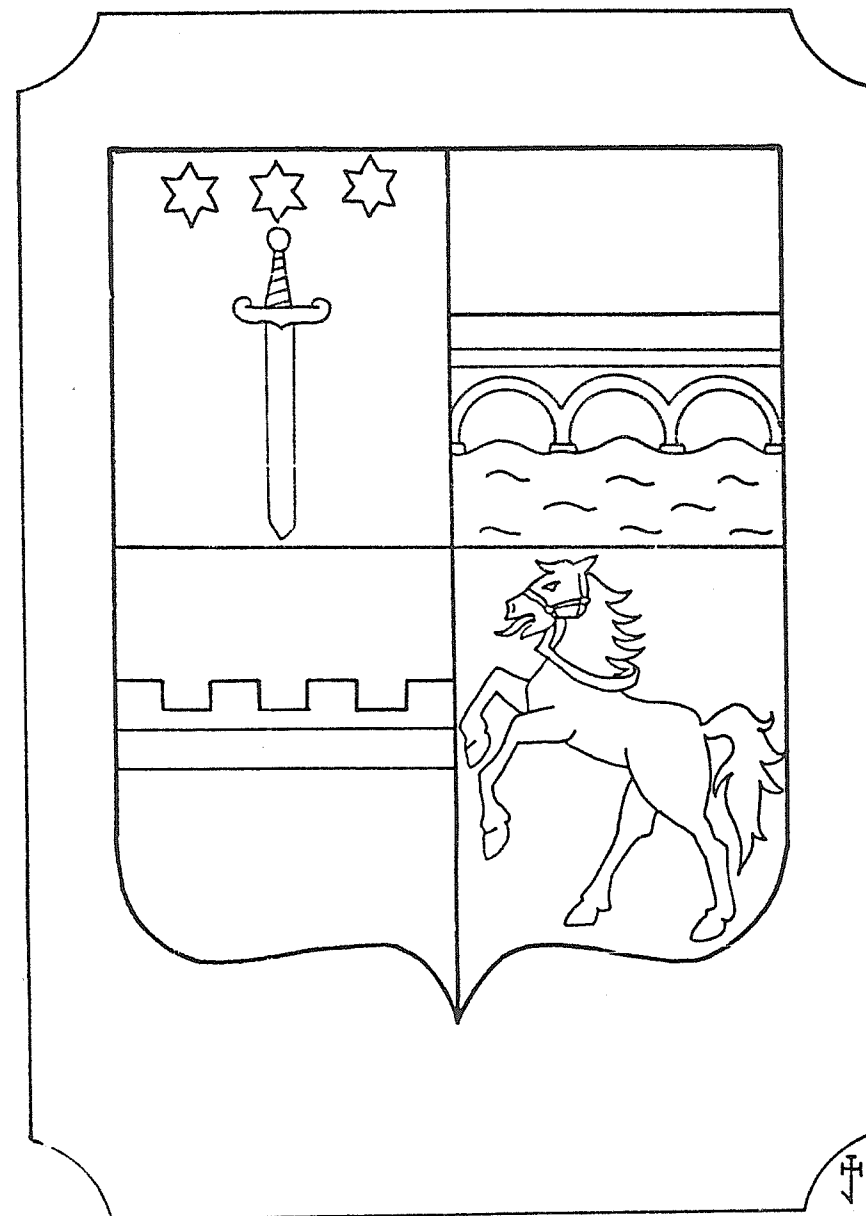
Zomrel 2. mája 1826 v Sedličnej, čím vymrel na Považí rod Lipských po meči. Na jeho žiadosť ho pochovali v záhrade parku. Svoju žiadosť, aby bol pochovaný cirkevne vyslovil testamentárne: stankovskému evanj. farárovi odkázal za pohreb 31 zl., trenčianskemu farárovi a rektorovi 24 zl. a zvonárovi v Sedličnej 4 zl. /25/. Podľa neskoršieho dodatočného matričného zápisu sa dá usúdiť, že ho pochovával malostankovský farár Adam Podhradský, trpiaci na zrakovú chorobu a trenčiansky farár Samuel Doležal /26/.

Vzdelanca Jána Lipského /ml./ môžeme jednoznačne považovať za Slováka. Nie je namieste prisudzovať mu poľský alebo maďarský pôvod. Jeho predkovia, pôvodne českí pobelohorskí exulanti, splynuli s trenčianskym slovenským prostredím, hlásili sa k nemu svojou činnosťou a vytvárali v ňom manželské zväzky. Slovenskosť Jána Lipského

ho sa dá vycítiť zo zachovaného archívneho materiálu. Jeho pôvodcami sú jeho predkovia alebo on sám; prevláda v ňom predovšetkým slovenský, latinský alebo nemecký jazykový prejav.

Použitá literatúra a pramene:

1. Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal. I. - O. Pest 1860.
2. Csergheő - Siebmacher: Wappenbuch des Adels von Ungarn. Nürnberg, Bauen et Raspex. 1892.
3. Szinnyei, I.: Magyar írok éléte és munkát. 7. Budapest 1891.
4. J. Fojtík: Príspevok k životopisu Jána Lipského. Historické štúdie III, 1957, s. 354-367.
5. Ľ. V. Prikryl: Slovensko na starých mapách. Osveta Martin, 1982.
6. Ľ. V. Prikryl: Vývoj mapového zobrazenia Slovenska. SAV Bratislava 1977.
7. Slovenský biografický slovník. III. zv. K-L. Matica slovenská Martin 1989, s. 412.
8. L. Janovszky: Lipszky János. Trencsénvármegyei természettudományi egyesület évkönyve 1892-90, s. 119-134.
9. J. Macúrek: České země a Slovensko. 1620-1750. Brno 1969.
10. P. Štibraný: Aké škody utrpeli Trenčania za poslednej kuruckej vojny. Súhrn škôd v meste Trenčine. Zborník Trenčín 1970.
11. Schneider Miklós: A Trencsénmegye 1725-1732. Évi nemességvizsgálati. Szombathely 1938.
12. P. Horváth: Výtvarní umelci a stavební robotníci na Slovensku v posledných storočiach feudalizmu. 3. časť slovníka. Vlastivedný čas., XXVII, 3, 1978.
13. P. Horváth: Humanisti z českých krajín v pobelohorském exile v Trenčine. Zborník FF UK. Historica, 1975, s. 155-168.
14. P. Horváth: Česká pobelohorská emigrácia v Trenčine. Zborník Otázky střední a východní Evropy. Brno 1971, s. 229-256.
15. P. Horváth: Rabovali Turci. Výber z kroník a listov zo 16. a 17. stor. Bratislava Tatran 1972.
16. M. Uherová-Bokesová: Zdravotníctvo na Slovensku v období feudalizmu. SAV Bratislava 1973.
17. R. Brtáň: Ján Demian. Zborník Trenčín 1972, s. 25-36.
18. Kol.: Trenčín a okolie. Bratislava Slavín 1974.

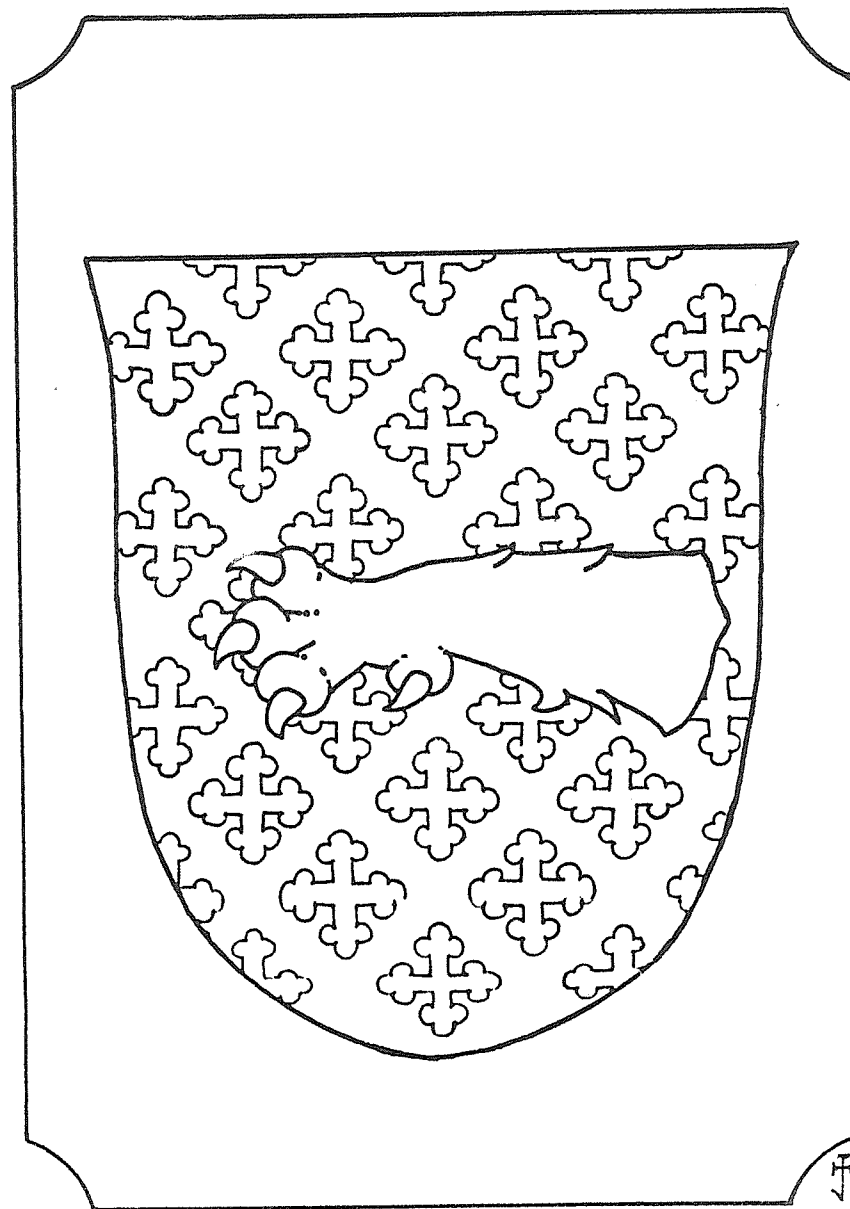

Francouzský básník, dramatik a romanopisec. Původně se připravoval na dráhu vojenskou, ale záhy se projevilo jeho literární nadání. Roku 1845 vstoupil na politickou scénu jako člen sněmovny pairů, r. 1848 byl členem ústavo-a zákonodárného shromáždění. Po převratu Napoleona III. odešel do vyhnanství, odkud se vrátil až po 19 letech. V obnovené republice se stal členem Národního shromáždění a senátorem. Byl nejvýznamnější postavou a uznávanou hlavou francouzského literárního romantismu. Jako básník byl především lyrik, opěvující především lásku a mravní ušlechtilost ("Zpěvy východní", "Podzimní listí", "Zpěvy soumraku"). Vytvořil i romantická dramata, tato však dnes již zastarala. Nejživotnější jsou jeho romány "Chrám Matky Boží v Paříži", "Ubožáci", "Dělníci moře" a "Devadesát tři".

Erb pocházející od jeho otce, napoleonského důstojníka: Štít čtvcený modro-červeně, v 1. poli meč hrotem dolů provázený v hlavě 3 stříbrnými hvězdami, v 2. poli stříbrný most o třech obloucích nad stříbrnými vodami, ve 3. poli stříbrná cimbuří o 4 stínkách, ve 4. poli stříbrný hřebec zlatě uzděný.

Podklad pro erb: J. B. Rietstap, *Armori al Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason*. Gouda 1934.

Francouzský renesanční myslitel, prosaik, tvůrce esejí. Pocházel z provencálské obchodnické rodiny, která získala šlechtictví zakoupením panství Montaigne. Po studiích začal kariéru ve státní správě a potom jako člen soudního dvora. Po otcově smrti se vzdal funkcí a v ústraní svého zámku se věnoval studiu a psaní. Roku 1581 byl zvolen starostou města Bordeaux. Zážitky z této doby zachytil v "Deníku z cesty".

Jeho životním dílem jsou "Eseje", které postupně stále rozšiřoval. Tento literární útvar, značící původně pokus vyjádřit dojmy z přečteného textu, chápal Montaigne jako besedu se čtenářem tak, aby se tento svobodně dobral vlastních názorů. Dojmy a úvahy nad antickými autory obohacoval o vlastní zkušenosti a pozorování. V jeho názorech se odrazil stoicismus a skepticismus, za nejdůležitější považoval poznání sama sebe.

Erb: Modrý štít posetý zlatými jetelovými lístky, přes vše v poloze břevna zlatá lví tlapa s červenými drápy.

Podklad pro erb: J. B. Rietstap, Armorial général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

Německý náboženský reformátor a kulturní činitel, zakladatel protestantismu v německých zemích.

Po teologických studiích se stal profesorem filosofie a teologie na univerzitě ve Wittemberku. Studium bible a středověkých mystiků dospěl k novému chápání křesťanství. Vypracoval 95 tezí, které roku 1517 přibíhl na dveře kostela, v nichž ostře kritizoval učení a praxi katolické církve. Když byl z církve vyobcován, spálil r. 1520 veřejně papežskou bulu a uchýlil se na hrad Wartburg.

Luther započal boj, který byl podnětem k širokému společenskému hnutí v Německu. Z jeho učení vzešlo nové křesťanské vyznání, luterství, které se brzy rozšířilo i v některých okolních zemích. Odmítalo svrchovanou moc římského papeže, složitou církevní hierarchii, mnišství a kult svatých, především pak praxi kramaření s odpustky a vnější okázalost. Svými překlady z originálních pramenů bible položil Luther základy celoněmeckého spisovného jazyka.

Užívaný symbol: V modrém štítu stříbrná růže, semeník v podobě červeného srdce, v něm černý latinský kříž. Na kolčí přilbě rostoucí anděl s věncem v pravici a latinským křížem v levici.

Literatura: O. Neubecker: Grosses Wappen-Bilder-Lexikon. München 1984.

Český cestovatel. Studoval na pražské univerzitě i v zahraničí, hlavně matematiku a astronomii. Potom se stal majitelem dílny a výrobcem měřičských a astronomických přístrojů v Praze. Na jaře roku 1546 se vypravil na cestu do Palestiny. Ze tří cest, které za svého života podnikl, byla nejdelší. Po zastávkách na Korfu, Zantě, Krétě a Kypru putoval do Jerusalema. Celá cesta trvala skoro půl roku. Zázitky z ní vydal tiskem až roku 1563. Píše prostým slohem zpestřeným překlady a lidovými příklady v podstatě o tom, co už viděli jeho předchůdci. Na rozdíl od ostatních se však snaží být ve všech údajích matematicky precizní. Uvádí proto, pokud možno, přesné míry a čísla. Jeho popis jerusalemských a ostatních navštívených památek je tak přesný, jako v žádném jiném cestopise. Dále píše o lodích, jejich zařízeních a životě na nich. Hlavním přínosem Prefátova díla je popis ostrova Kypru, doprovod tvoří kresby italského malíře Della Greche.

V roce 1550 se Prefát vydal do Benátek, Říma a Lorety a roku 1532 cestoval do proslulého poutního místa Compostella ve Španělsku.

Rodina obdržela rytířský stav kolem poloviny 16. století a **erb**: Štít polcený modro-červeně, v něm poloviční pes vězník. Točenice a přikryvadla modro-stříbrná a červeno-stříbrná, v klenotu modré a červené křídlo, mezi nimi poloviční pes ze štítu.

Literatura: A. Sedláček, Českomoravská heraldika II, Praha 1925.

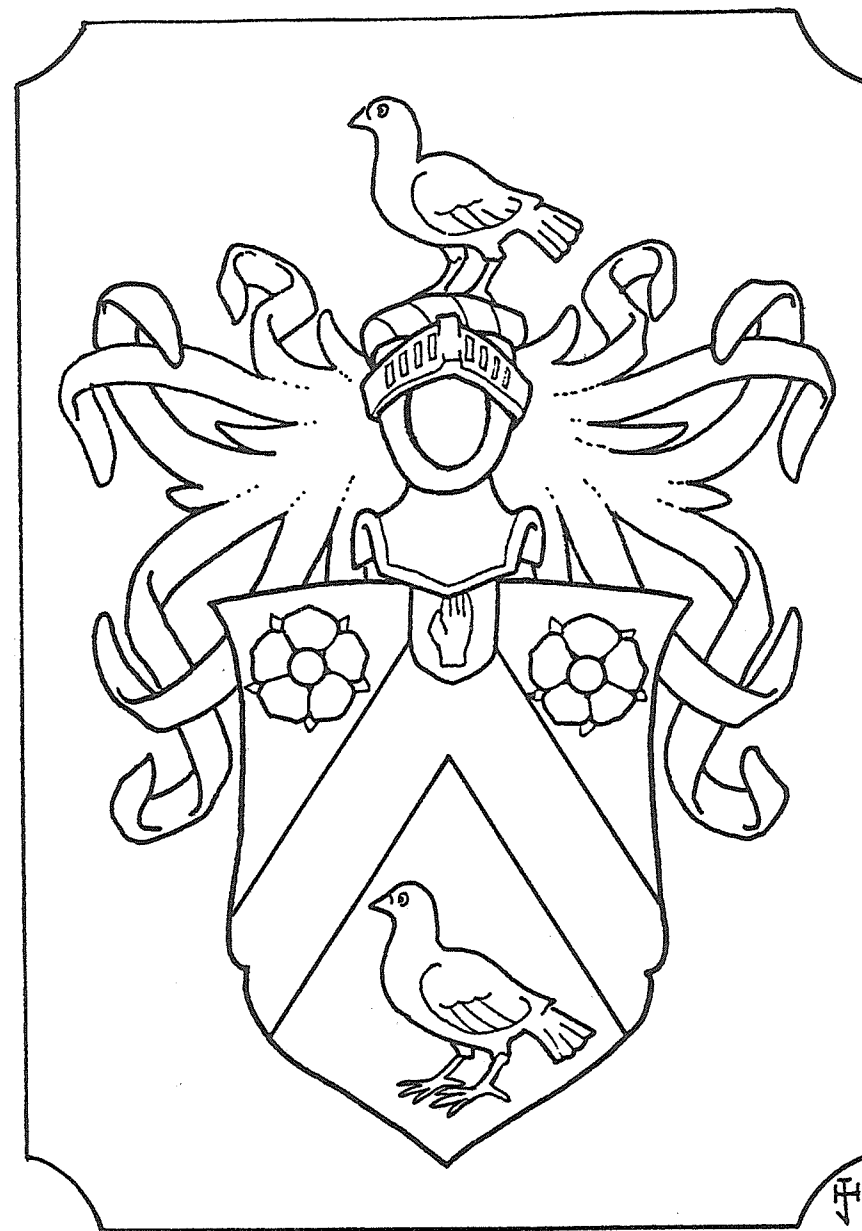
Český cestovatel, příslušník starobylé panské rodiny. Studoval na univerzitách v Praze a Ingolstadtu, v letech 1611 - 1618 byl císařským radou a přísedícím většího soudu zemského, roku 1627 byl relátorem při zemských deskách. Jeho vášní se však stalo cestování, kterým se tak zadlužil, že musel prodat svůj majetek Bílý Újezdec.

Oblastí Donínova zájmu byla střední Evropa a Itálie, kam v letech 1592 - 1608 vykonal celkem 5 cest. Na cestách si psal deník, který je bohatě ilustrovaný. O každé zemi je vlastivědný úvod, poznatky zeměpisné se střídají s údaji historickými, zprávy hospodářské s charakteristikou lidu. Rozepisuje se o uměleckých pokladech, o zajímavých přírodních jevech a popisuje i průmyslovou výrobu.

Ani závěr života nebyl pro Donína finančně úspěšný. Půjčoval peníze císaři Rudolfovi i Matyášovi, sám se zadlužil a zemřel chudý.

Erb pánů z Donína: V modrém štítu dva zkřížené stříbrné parohy. V klenotu dva stříbrné parohy, mezi nimi modře oděná korunovaná panna. Přikryvadla modro-stříbrná.

Pramen: plastický erb z roku 1610 v interiéru zámku v Tlumačově.

Francouzský myslitel, přírodovědec a teolog. Studia ukončil roku 1911 vysvěcením na kněze. V r. 1918 složil řádové sliby u jezuitů a pokračoval ve studiu geologie, které r. 1922 ukončil doktorátem přírodních věd. Profesuru na vysoké škole odmítl, poněvadž se nesměl vyslovovat k teologickým otázkám vývoje vesmíru a lidstva. V roce 1923 odejel do Číny, kde s přestávkami strávil více než 20 let, převážně na geologických a paleontologických expedicích. Mezitím podnikl několik cest do Afriky a Asie. Roku 1926 vznikl rukopis jeho knihy o duchovním životě "Božské prostředí". Hlavním jeho dílem je "Lidstvo jako fenomén" - pokus o soustavné zpracování vize celistvosti vesmíru a základních rysů společných všem jeho vývojovým stádiím. Svou koncepcí probudil Teilhard zájem o křesťanský smysl dějin a vztahy mezi ideami humanismu a boží láskou.

Přídomek de Chardin přijal po své matce, pocházející z rodiny povýšené 28. 5. 1720 na baronety.

Erb: Ve stříbrném štítu červená krokev provázená nahoře dvěma červenými růžemi, dole modrou holubicí. V klenotu přirozená holubice, přikryvadla červeno-stříbrná.

Podklad pro erb: J. B. Rietstap, Armorial Général précédé d'un Dictionnaire des Termes du Blason. Gouda 1934.

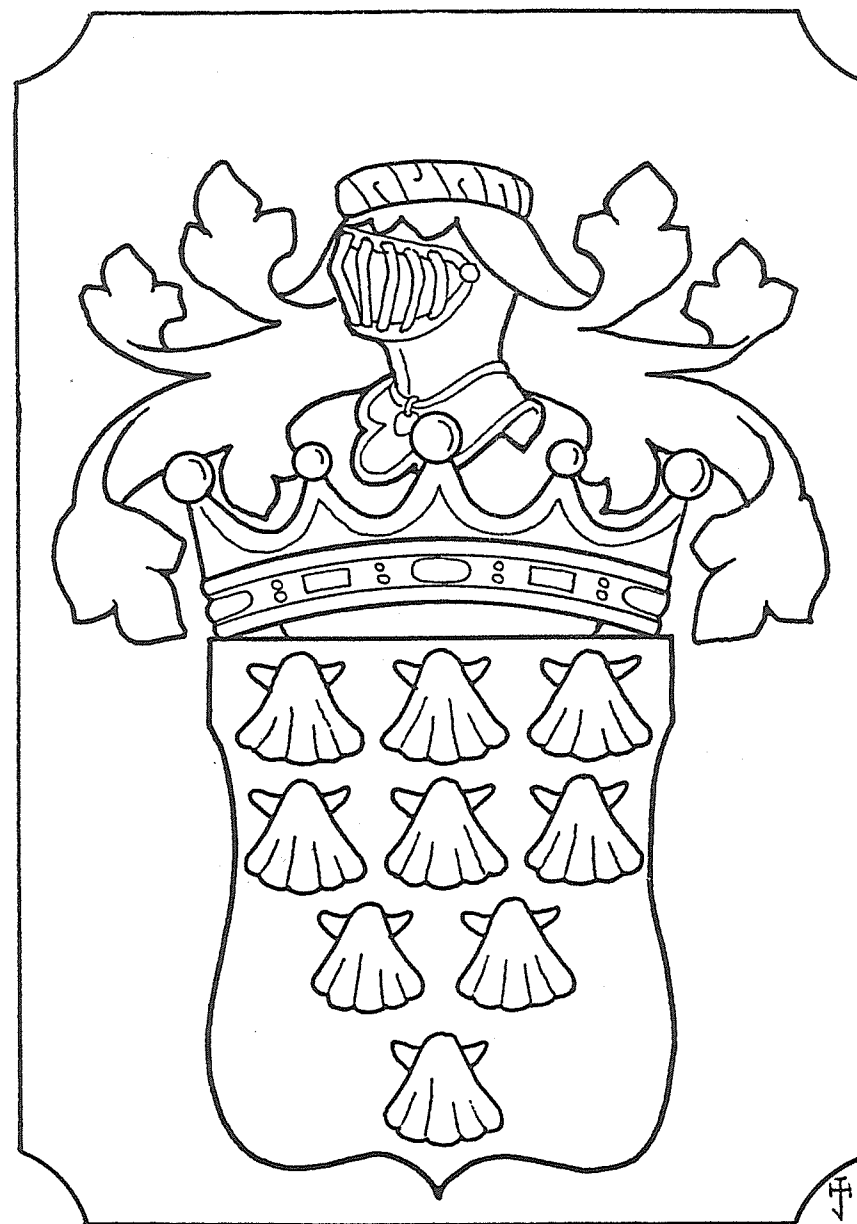

Uherský vojevůdce, chorvátský bán a vévoda. Jako přívrženec Ferdinanda Habsburského se účastnil roku 1529 obrany Vídně před tureckou armádou. Ve funkci chorvátského bána (1542 - - 1556) bránil zem před tureckými nájezdy v Chorvatsku a západním Uhersku. Roku 1561 se stal kapitánem Szigetváru a velitelem královských vojsk v Zadunajsku. V čase výpravy sultána Sulejmana II. proti Vídni bránil s posádkou 2 500 mužů hrad proti mnohonásobné přesile celý měsíc. Padl při pokusu vyvést zbytky posádky do bezpečí.

Jeho hrdinství, zpracované v historickém zpěvu "Píseň o Sigetském zámku" a smrt sultána pod jeho branami, zabránily postupu osmanské armády na Vídeň.

Erb: Štít polcený, v přední červené půli 2 zlatá přivrácená křídla, v zadní modré půli stříbrná zeď s cimbuřím, na ní věž s cimbuřím. Korunovaná přilba s přikryvadly červeno-zlatými, v klenotu rostoucí zlatý gryf.

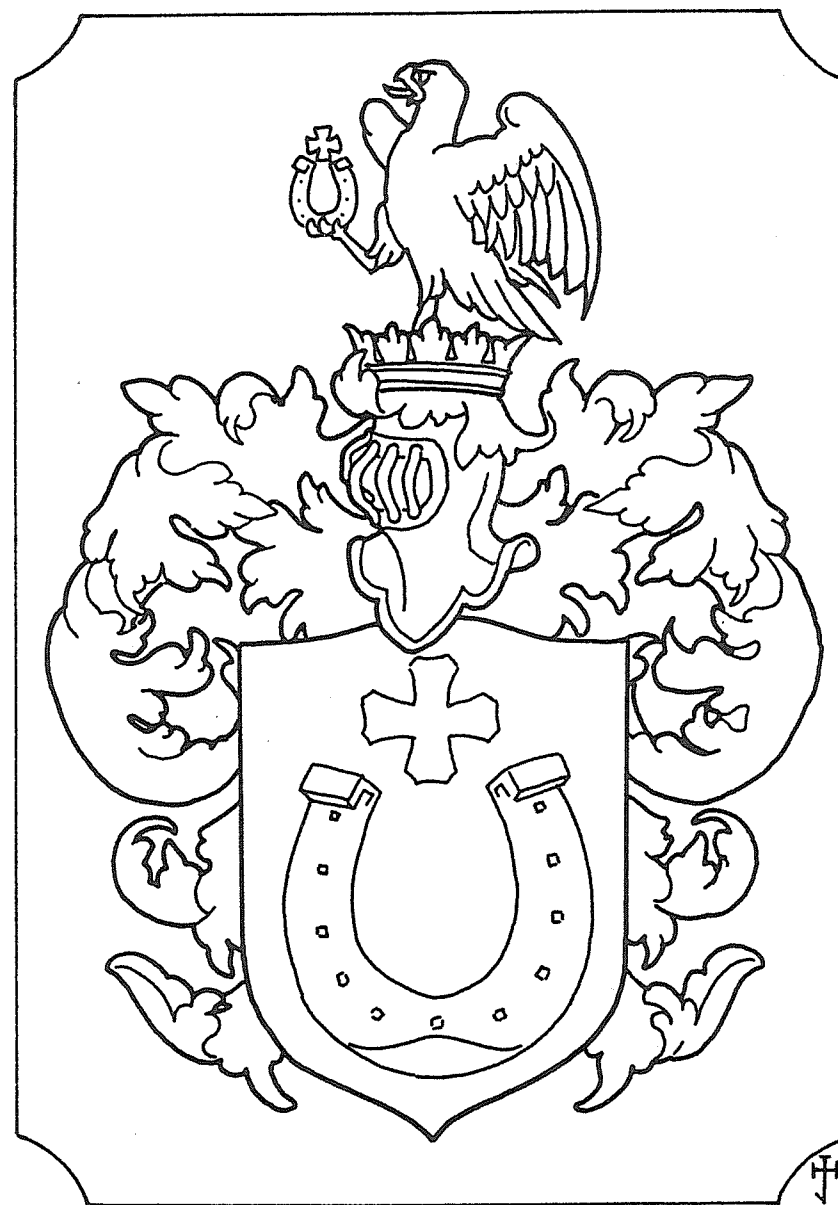
Pramen: barevná malba v klášterním chrámu ve Vyšším Brodě.

Francouzský pedagog a pacifista, který vzkřísil olympijské ideály. Vystudoval filosofii; pochopil, že univerzitní výchovný systém je potřeba obohatit o rozvoj fyzických schopností. Poznatky získával v Řecku, Skandinávii, USA, Rusku i jinde. Stal se z něho nadšený propagátor sportu. Roku 1892 předložil svůj návrh na obnovení olympijských her. Na jeho popud vznikl Mezinárodní olympijský výbor a po složitých diplomatických jednáních se v Aténách roku 1896 uskutečnily první novodobé olympijské hry. Třebaže další olympiády neznamenal tak veliký ohlas, olympijská myšlenka postupně zvítězila. Coubertin, neúnavný propagátor, vykonal mnoho práce zejména pro účast nesamostatných národů a předsednictví MOV vykonával až do roku 1935. Pocházel z původní italské rodiny de Fredi, naturalizované ve Francii, kde roku 1477 obdržela

erb: V modrém štítu devět (3, 3, 2, 1) stříbrných lastur.

Pramen: erb na náhrobníku v Lausanne.

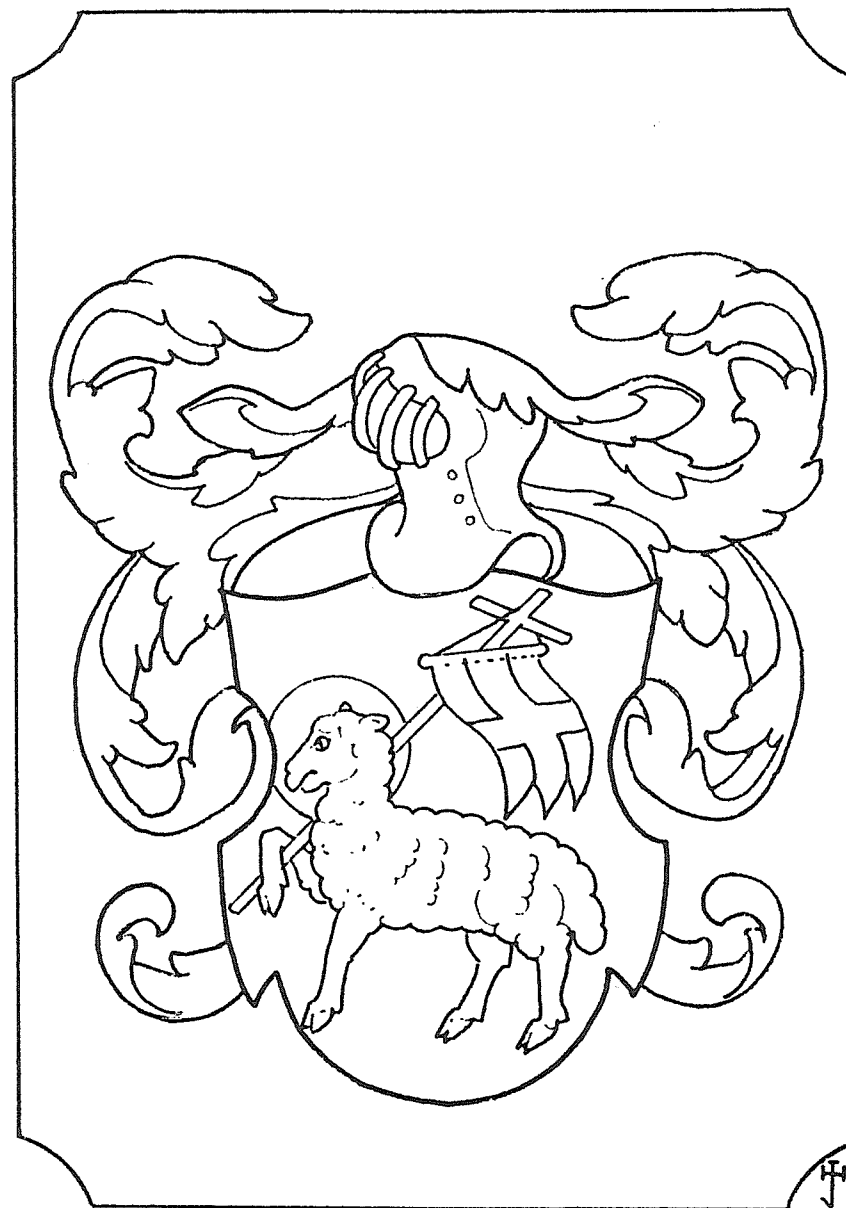

Polský historický spisovatel. Po studiích a letech života nebohatého šlechtice shrnul výsledky svého bádání v knize "Herby rycerstwa polskiego". V době bojů o polský trůn musel emigrovat na Moravu. Ve službách biskupa Pavlovského splýnul s českým prostředím, navštěvoval pilně rodové archivy a roku 1593 vydal "Zrcadlo slavného markrabství moravského", první práci o moravské genealogii. Později odchází do Čech, kde se dále věnuje bádání a výsledky zpracovává v "Diadochu". V roce 1609 vychází jeho "Štambuch slezský".

Paprocký patřil mezi nejplodnější polské a české spisovatele na přelomu 16. a 17. století. Je známo na 50 jeho děl. Všechny práce zaměřené na genealogii jsou velmi cenné a zaznamenaly mimořádný ohlas. "Herby" přináší legendy o polské šlechtě. Kniha dosáhla takové proslulosti, že šlechtici v ní uvedení nemuseli předkládat jiné doklady o svém původu. "Zrcadlo" přináší stručnou genealogii panovnického rodu, historii Moravanů a rodokmeny jednotlivých dynastií. Dále uvádí osudy nejvyšších úředníků zemských, panský a rytířský stav, pozornost věnuje i církvi a městům. "Diadochus" je posloupnost knížat, králů, biskupů a všech tří stavů. "Štambuch" je spíše sbírka dialogů o náboženských otázkách, přináší však i údaje o rodech a erbech. Přes určité omyly a některé zkreslené výklady jsou Paprockého knihy základními díly o moravském a českém rodopisu.

Paprocký pocházel z rodu Zborovských, kteří patřili k erbu **Jastrzebiec**: V modrém štítu bílá podkova nahoře otevřená, nad ní žlutý křížek. V klenotu stříbrný ještěrba držící štítovou figuru. Přikryvadla modrá a zlatá.

Literatura: M. Kolář - A. Sedláček: Českomoravská heraldika I. Praha 1905.

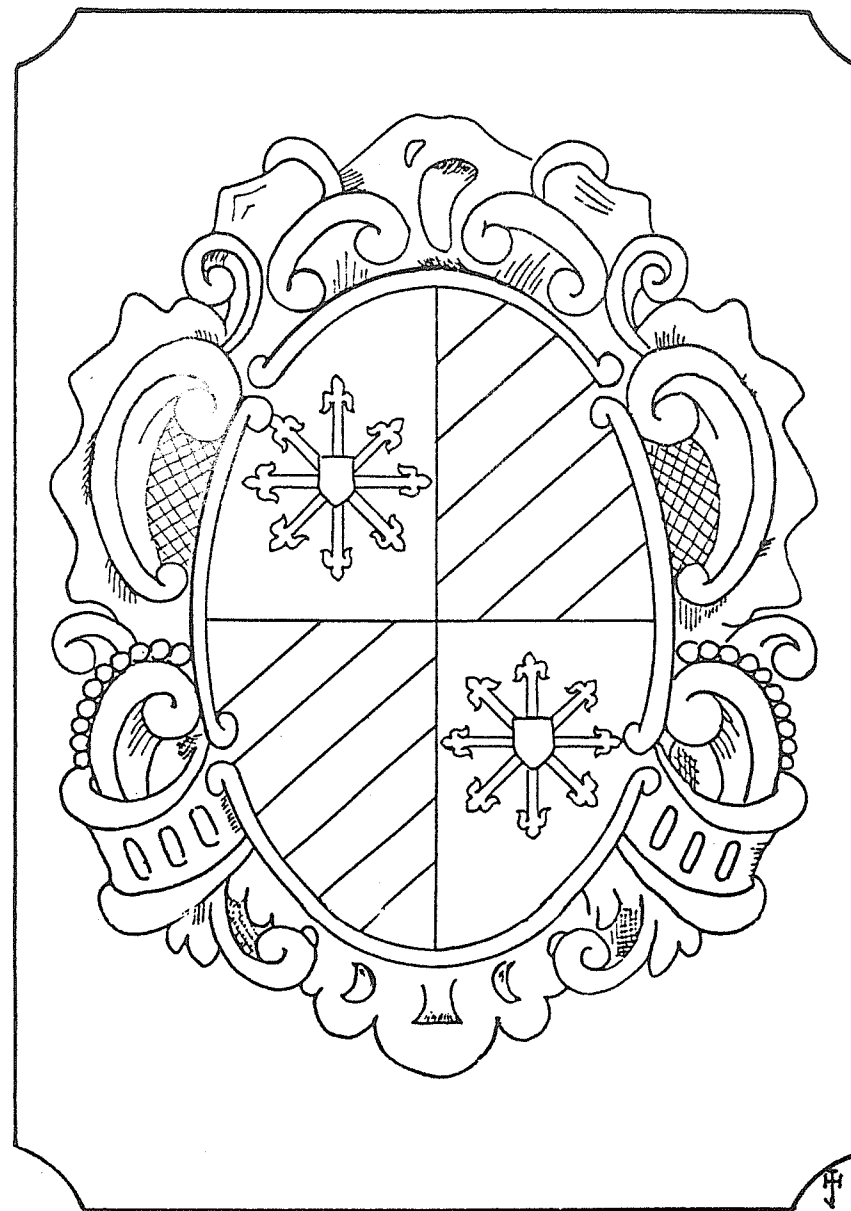

Francouzský matematik, fyzik, filosof a spisovatel. Od mládí se u něho projevoval výrazný matematický talent. Jako šestnáctiletý napsal traktát o kuželosečkách, který obsahuje jednu ze základních teorií projekční geometrie. Byl vynálezcem a konstruktérem mechanického sčítacího stroje, později zkonstruoval na 50 strojů.

Našel všeobecný algorytmus zjišťování dělitelnosti libovolného čísla, způsob výpočtu binomických koeficientů, položil základy elementární teorie pravděpodobnosti a zabýval se součty různých číselných řad. V těchto pracech jako první definoval metodu matematické indukce. Zkoumal hydrostatický a barometrický tlak a pokládá se za jednoho ze zakladatelů klasické hydrostatiky. Formuloval její základní zákon o rovnoměrném šíření tlaku v kapalinách a z něho vycházející princip hydraulického lisu. Od roku 1646 začal preferovat náboženský život. Stal se stoupencem jansemismu a úplně zanechal přírodovědných bádání. Z teologicko-filosofických sporů vzniklo dílo "Listy provinciálov", z literárního hlediska mistrovské.

Erb užívaný v rodině od roku 1480: V modrém štítu stříbrný Beránek Boží, v pravé přední noze drží korouhev s červeným křížem.

Pramen: dobový portrét

Pierre Louis - George Conte de Du Buat 1734 - 1809

Francouzský vojenský inženýr, zakladatel moderní hydrauliky. Nejznámější jeho dílo je "Hydraulické principy". Dokázal v něm, že teoretické hydromechanické vztahy v kapalině je třeba opravit koeficienty, které určíme měřením v přírodě nebo na modelu.

Cenné jsou jeho poznatky o rozdělení rychlosti proudění v korytě, o pohybu vody s volnou hladinou a o pohybu splavenin. Odvodil rovnici pro obdélníkový přepad. Du Buat moderními metodami určoval ztráty při průtoku vody potrubím a tlak na stěny.

Erb: Čtvrcený štít, v 1. a 4. červeném poli stříbrné klévké kolo se štítkem uprostřed. Ve 2. a 3. poli tři šikmá břevna (tinkтуры neudány). Na štítu hraběcí perlová koruna.

Pramen: Hauptstaatsarchiv Stuttgart, fond J 480 -
- Procházkova sbírka.

Český tiskař a humanista. Po studiích historie na univerzitě dosáhl roku 1568 hodnost bakaláře a další rok se stal mistrem. Přednášel historii a pro svůj nestranný úsudek byl často pověřován úlohou rozhodčího ve sporech. Roku 1576 se oženil s dcerou Jiřího Melantricha a dostává se tak do tiskařské dílny. Jeho prvním počinem bylo vydání Kalendáře, který v češtině popularizoval naši historii. Rok nato vydal latinsko-český slovník, v němž do češtiny převedl mnohá přísloví a průpovědky dodnes užívané. Po smrti tchána převzal tiskárnu a s krátkou přestávkou ji dále vedl. Sám autorsky připravil výběr ze starších prací a vydal pod názvem "Kroniky dvě o založení země české". Jako nakladatel zasahoval do různých oblastí života ("Abeceda pobožné manželky", "Chvála a čest pohlaví ženského", "Apothéka domácí", "Mathioliho herbář"). Jeho práce výrazně ovlivňovaly mravní život, vlastenecké cítění i hospodářskou úroveň měšťanů. Hlavně se však zasadil o zvýšení jazykové kultury.

Erb s přídomkem byl udělen patrně roku 1578: Štít polcený červeno-modře, přes vše stříbrný Pegas. V klenotu křídla v tinkturách štítu, mezi nimi zlatá hvězda. Přikryvadla červeno-zlatá a modro-stříbrná.

Pramen: dobový dřevoryt.

19. M. Šišmiš: K pôvodu slovenského kartografa Jána Lipského. *Krásy Slovenska* 1977, č. 8, s. 37-38.
20. M. Šišmiš: K počiatkom lekárskej činnosti v Trenčíne. *Vlastivedný čas.*, XXXV, 1986, č. 2, s. 93-94.
21. M. Šišmiš: Hroby kultúrnych dejateľov na území Trenčína. *Vlastivedný čas.*, 37, 1988, 1, s. 130-132.
22. J. Branecký: Zo starého Trenčína. Trenčín 1926.
23. J. Branecký: Fráter Johannes. Bratislava Tatran 1969.
24. Štátny okresný archív v Trenčíne. Archív mesta Trenčína /mestský protokol zo 17. stor., daňové súpis z 18. stor., *Memorabilia depopulationis Tartaricae*/.
25. Štátny oblastný archív Bytča. Archív rod. Zsolnay Sedličná /šakt. 2, 3, 4 a nasl./.
26. Štátny oblastný archív Bratislava. Matrika narodených rím. kat. far. úradu v Trenč. Turnej, roky 1690-1895, matrika zomrelých ev. a v. far. úradu v Malých Stankovciach roky 1784-1895.
27. Archív literatúry a umenia Matice slovenskej v Martine.
28. J. Ľ. Holuby: Materiály k dejinám ev. a v. cirkvi stolice Trenčianskej 1887. Dodatok, rukopis v Tranosciu v Lipt. Mikuláši.

Redakční poznámka: Uvedený příspěvek odezněl na semináři v Trenčianských Stankovciach dne 9. 4. 1991. Děkujeme autorovi této statě, že nám umožnil nahlédnout "pod pokličku" slovenské genealogie.

Resumé:

Über die Herkunft des hervorragenden Kartographen Ján Lipský sind bis Heute manche Streite geführt. Die ungarischen Genealogen sprachen ihm eine polnische Abstammung zu, während schon bewiesen ist, dass seine Vorfahren aus Havlíčkův Brod (früher Deutschbrod) hergekommen sind. Diese Behauptung ist durch Anmerkungen zu einzelnen Familienmitgliedern bewiesen. Damit ist auch die weitere Vermutung niedergelegt, dass die Familie Lipský ihr Ursprung im ungarischen Raum gehabt hat. Zweifellos hat Ján Lipský die tschechische Herkunft, trotzdem floss er mit seiner Umgebung zusammen, dass auch seine Korrespondenz vorerst in slowakischer aber auch deutscher oder lateinischer Sprache bewiesen.

M. K.

Do vaší knihovny.

Rudolf Irša: Znaky obcí a miest na Záhorí.

Malá formátem, ale velmi zajímavá svým obsahem je útlá publikace prodlouženého formátu A₆ o znacích obcí a měst regionu rozprostírajícího se mezi Malými a Bílými Karpaty, odděleného od Moravy stejnojmennou řekou. Znaky jsou prezentovány abecedně a jsou rekonstruovány z obecních a šlechtických pečetí, a to dle nejstarších dostupných pramenů. Blasonování vycházelo v drtivé většině z církevní heraldiky a šlechtických, či zeměpanských znaků. Publikaci vydalo svým nákladem Záhorské muzeum ve Skalici v r. 1991 pro členy Záhorské vlastivednej spoločnosti pri ZM v Skalici, a to v počtu 200 výtisků. Kladem tohoto katalogu je skutečnost, že přibližuje zájemci o regionální heraldiku i dosud nepublikované obecní znaky, ne zrovna dobrým dojmem působí sdělení redakční rady, že knižечku ilustrovali vám neznámí výtvarníci a tento nedostatek není vyvážen ani odkazy na prameny a literaturu. U 88 obcí se můžeme obdivovat pouze 82 znakům, u 7 obcí není znám sfragistický materiál. Bedlivý počtář zjistí, že je zde rozdíl v uvádění počtů znaků a obcí jeden znak, nejde však o omyl, u obce Zohor jsou znaky uváděny dva. Malou technickou závadou je i absence stránkování listů. I přes všechny vyjmenované nedostatky určitě bude tato brožurka velmi platným pomocníkem pro badatele v regionu.

- Ma -

P. Kartous, J. Novák, L. Vrtel:

Erby a vlajky miest v Slovenskej republike.

Kniha o 345 stránkách, vydaná péčí nakladatelství Obzor Ministerstva vnitra Slovenské republiky je rozdělená na 7 kapitol a německé resumé seznamuje čtenáře se 135 znaky a vlajkami obcí, které byly na základě zákona SNR o obecním zřízení určené usnesením SNR z 22. 11. 1990 za města stejně jako prohlášením Bratislavy hlavním městem Slovenské republiky a určením statutu města Košice. Na rozdíl od Novákových vydání Slovenských městských a obecních znaků

/1967 a 1972/ se v této publikaci nesetkáme s některými městy, která měla co říci do historie země a byla v mnohých případech i základem bohatství a technického pokroku, naopak jsou zde některá města, která byla do doby nedávné bezvýznamnými sídelními celky. Nabízí se zde otázka, zda tento krok byl vhodný, či byl vynucen jinými aspekty. Ale o tom musí čtenář popřemýšlet a sám si vyvodit závěry. Ilustrátorem knížky je pan Ladislav Čisárik ml.

- Ma -

Josef Novák:

Štátne znaky v Čechách a na Slovensku dnes aj v minulosti.

Po 22 letech vychází publikace, která přibližuje dění ve státní heraldice obou našich zemí od r. 1919 až po současnost. Kniha, byť psaná naším předním heraldikem, není určena pouze úzké heraldické veřejnosti. Styl s jakým je napsaná ji předurčuje široké čtenářské obci a nenásilnou formou ji uvádí do problematiky. Měla by být snad tečkou mezi mnohdy nechutným dohadováním se odborníků a různých heraldických komisí v laickém obsazení o podobě nynějších našich státních symbolů. Čtenáře jistě zaujme oddíl knihy, zabývající se přílohami, ve které jsou citována všechna vládní nařízení ke státní symbolice. Autorem kreseb je pan Ladislav Čisárik ml.

- Ma -

Jiří Hanáček:

Nobilitovaní brněnští kanovníci od vzniku biskupství roku 1777.

Knižka, dokončená r. 1989, spatřila světlo světa díky KGHO v roce 1991. Je to první publikace s církevní tematikou, kterou Klub vydal. Na 92 stránkách se seznámíme nejen s dějinami biskupství, ale i kapituly a jejích 34 kanovníků, nechybí doplňující poznámkový aparát. O knížce, jejíž vydání bylo nedávno avizováno, není nutno mnoho psát. Zbývá se jen omluvit široké čtenářské obci za omyl, který je prezentován na nabídkovém letáčku, kdy díky nepozornosti a "tiskařskému šotku" byli avizováni namísto kanovníků biskupové. Za tuto chybu se všem omlouváme.

- Ma -

Věra Remešová: Ikonografie a atributy svatých.

Nákladem 20 000 výtisků byla již po druhé vydána drobná publikace určená nejen specializovaným badatelům, ale především zájemcům o poznání části církevních dějin. Autorka seznamuje čtenáře, byť

dost stručně, se životopisem každého ze 175 svatých a zároveň jim přiřazuje některý z 218 atributů. Stranou zájmu nejsou ani patronáty je dnotlivých světců nad různými cechy. Obálka a 16 tabulek, z nichž každá obsahuje 4 polopostavy svatých, je dílem výtvarníka nám všem známého, Zdirada K. Čecha. Publikaci vydalo České katolické nakladatelství ZVON v r. 1991 a lze ji získat v každé prodejně církevních předmětů (dříve Charita). Poměrně vysokému nákladu odpovídá i cena, ta činí pouhých 19 Kč.

- Ma -

Josef Pilnáček: Rodokmen a vývoj T. G. Masaryka.

Jde o reprint uvedeného dílka a grafickou úpravu včetně redakce vzal na svá bedra V. Kejla. V souboru mimořádných čísel Zpravodaje KGHO je to jubilejní, desátá publikace. Byla vydána "ve čtvrtém měsíci něžné revoluce" a je prodávána v oddělení knihy - gramo obchodního domu laso v Ostravě, kam si může každý zájemce podat objednávku k odběru.

- Ma -

Nový genealogický časopis.

Jen málo českých rodopisců a heraldiků mělo možnost blíže se seznámit s novou klubovou tiskovinou Genealogicko-heraldického klubu při Místním odboru Matice slovenskej v Martine, vydávanou jako samostatná příloha Hlasu slovenskej Matice. Pod názvem Genealogicko-heraldický hlas se skrývá brožura o 44 stranách formátu A5, jejíž obálku navrhl Ladislav Čisárik jun., známý slovenský výtvarník a heraldický kreslíř. Už jen letmý pohled do řad členů redakční rady či příspěvatelů napovídá, že se můžeme do budoucna těšit na peridikum, které snese i ta nejnáročnější kritéria.

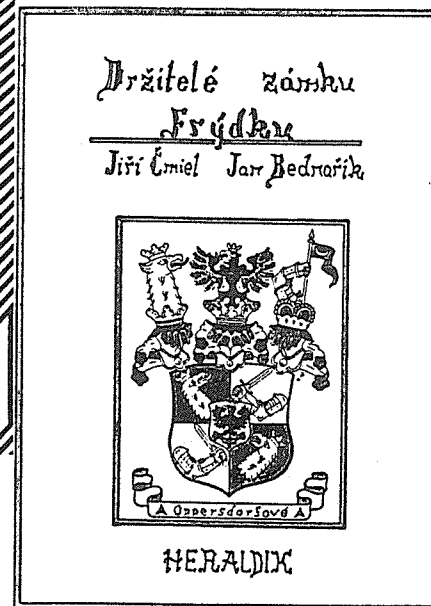
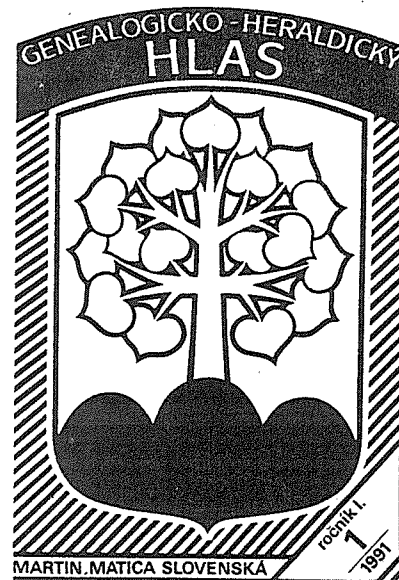
První vlaštovce ze slovenských genealogicko-heraldických kruhů přejeme šťastný start a let.

- Ma -

Vydavatelství HERALDIK se představuje.

Jak jsme psali v Orlici 1/91, vzniklo v Třinci soukromé nakladatelství Heraldik, jehož záměrem je vydávat soubory znaků v určitých tématických okruzích. První publikace nese dle slibu název "Držitelé zámku Frýdku". Formát A6, šestnáct stran, mutace barevná i černobílá, grafická úprava a kresby Jan Bednařík, text Jiří Čmiel. Ověřovací série - 30 ks. Technika: xerox a ruční kolorování. Cena barevného sešitku - 26 Kčs a černobílého provedení 12 Kčs. Je na zájemcích o heraldickou tvorbu, aby posoudili, do jaké míry je počín zmíněného nakladatelství perspektivní.

- Ma -

Další z řady světových osobností kulturního života, které letošního roku vzpomíná umělecký svět, je český hudebník Antonín Dvořák. Osobnost trochu zvláštní a vymykající se vžitým představám o skladateli.

Narodil se 8. září v Nelahozevsi u Kralup a od raného dětství tíhl k muzicírování. Láska k hudbě ho neopustila ani v jeho učňovských letech. Touha po dalším hudebním vzdělání jej zene dál a tak s výučním listem v kapse přichází jako šestnáctiletý do Prahy na varhanickou školu. Byl zároveň vynikajícím violistou a jako hráč na tento nástroj později působil v Prozatímním divadle, přitom stačil varhaničit a vyučovat. Skladbě se věnoval od svého 20. roku, ale prvního většího úspěchu dosáhl teprve ve svých 32 letech, kdy ho sám Brahms doporučuje berlínskému nakladateli Simrochovi, pro něž vzápětí píše Dvořák první řadu Slovanských tanců (1878), jimiž se rázem proslavil po celém světě. S obrovskou vitalitou se pouští do práce a v letech 1890 a 1891 mu tato píle přináší uznání i na vědeckém poli, je jmenován doktorem honoris causa na cambridgeské a pražské univerzitě.

I přes tyto počty nepřestal být zemitým člověkem. Je všeobecně známa jeho záliba v pěstování holubů a vztah k lokomotivám. Posledně jmenovaný koníček ve spojení s absolutním sluchem dovedl Mistra tak daleko, že podle zvuku píšťaly rozeznal typ parního stroje. O tom se přesvědčil i jeho budoucí zeť, když byl tázan, jaký tón měla píšťala lokomotivy, která přivezla vlakovou soupravu, se kterou nápadník jeho dcery přijel. Mladý muž sice pohotově, ale zcela nesprávně odpověděl. Jaké však bylo jeho překvapení, když se ho Dvořák zeptal, jak to, že přijel nákladním vlakem. A bylo na zamilovaném, aby obhájil svou muzikantskou reputaci. Ale vraťme se k hudbě.

Ve Dvořákově tvorbě lze vystopovat nejen vlivy cizích skladatelů (Beethovena, Schuberta, Liszta, Wagnera a Brahmsa), ale hlavně úsilí o všeobecně slovanský ráz skladeb, stejně jako za jeho působení ve Spojených státech to jsou prvky černošské hudby.

Během pobytu v zámorí se v něm stále více projevuje ryzí češství. Ze všech stran dostával velmi lákavé finanční i společenské nabídky k další práci, intenzivně na něj působila, jak jsme se již

zmínili, specifická hudba černých obyvatel kontinentu a také nelze pominout vlivy rozvinuté techniky na jeho tvorbu. Touha po domovině je však silnější, odolává svodům stát se prvním americkým skladatelem symfonické hudby a po třech letech působení na New Yorkské konzervatoři opouští Ameriku.

Bylo by nošením dříví do lesa vyjmenovávat a snad i hodnotit Dvořákovu celoživotní tvorbu, to nakonec udělali lépe jiní, takže si pouze připomeneme šíři záběru jeho hudebnosti, a to od klavírních skladeb přes kantáty, sborovou tvorbu, symfonickou a duchovní hudbu až po 11 oper, z nichž slohově nejčistší je Rusalka. A to vše v souladu s jeho skladatelskou, hudebně-teoretickou činností i praktickým muzikantstvím ho dovedlo až na místo uměleckého ředitele pražské konzervatoře.

Uctíván jako jeden z největších skladatelů své doby, zemřel Dvořák v Praze 1. května roku 1904.

- Ma -

Výstavy:

Znaky evropské šlechty a měst vytvořené v letech 1944 - 1990.

Pod tímto názvem se pod patronací olomouckého vlastivědného muzea uskutečnila v jeho výstavních prostorách ve dnech 28. 3. - 9. 5. 1991 další z heraldických výstav. Z pozvánky na zmíněnou akci se dovíme, že zahájení se konalo dne 28. 3. 1991 v 16.00 hod. a výstava byla přístupná denně s výjimkou pondělků, a to vždy od 9 do 17 hodin. Kromě těchto základních údajů je na dalších dvou stranách pozvánky uvedeno stručné curriculum vitae autora kreseb pana Jiřího Loudy s akcentem na jeho působení v zahraničí po dobu II. světové války. "Letem světem" se dovíme o autorových zážitcích v oboru heraldické tvorby a vlivu Karla Schwarzenberga na další odborný růst jak po stránce odborné přípravy, tak i praktického heraldického kreslení.

Škoda, že i přes několikeré dotazy se nám nedostalo dostatečné odpovědi hovořící o rozsahu výstavy a ohlasů na ni. Snad tedy až příště.

- Ma -

Ve dnech 28. 6. - 11. 8. 1991 se uskutečnila v Trójském zámku na naše poměry netradiční výstava pod názvem "Rod Manderscheidů-Šternberků" s podtitulem "Z Eifelu do Čech".

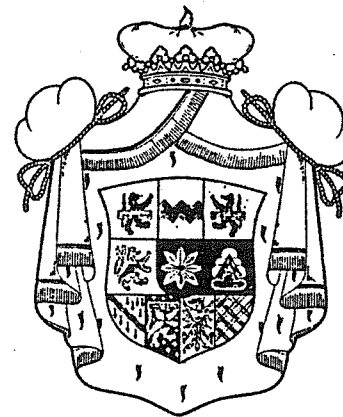
Záštitu nad celou akcí převzal Krajský svaz Porýní, Hlavní zemský archiv Koblenz a Kraj Euskirchen ve spolupráci s Archivem Národního muzea v Praze. Konání výstavy bylo umožněno díky podpoře Ministerstva zahraničních věcí SNR, Nadace umění a kultury země Severní Porýní - Westfálsko a Nadace spořitelů pro podporu rýnského kulturního majetku.

Český katalog výstavy o 40 stranách formátu A4 je rozdělen do tří částí zahrnujících historický přehled hrabat z Manderscheidu, další kapitola je věnována rodině hrabat ze Šternberka - Manderscheidu a třetí část - popisy exponátů (celkem 152 ks) je rozdělena na statě "Panství", "Hospodářství" a "Kultura".

Katalog, určený pro německy hovořící oblasti, byl tištěn pro výstavu v Blankensteinu (4. 5. - 29. 6. 1990) a Manderscheidu (16. 8. - 11. 11. 1990) je poněkud jinak koncipován a zdá se, že daleko účelněji, je sice formátu B5, ale o 282 stranách s mnoha černobílými a několika barevnými reprodukcemi. Je doplněn dvěma mapami panství a rodovými vývody. Také počet zachycených exponátů je poněkud větší, dosahuje čísla 169. Tomu odpovídá i cena, na naše poměry pro katalog dost neobvyklá.

To vše je doplněno malou skládačkou, která nejen ve zhuťné formě podá veškeré základní informace, ale navnadí návštěvníka ke koupi některého z podrobnějších katalogů.

- Ma -

Rod Manderscheidů Šternberků

Z EIFELU DO ČECH

Krajský svaz Porýní — Hlavní zemský archiv Koblenz — Kraj Euskirchen
ve spolupráci s Archivem Národního muzea v Praze

Dotazy ...

Žádáme o pomoc při heraldickém i genealogickém pátrání vztahujícím se k rodinám Tołocziński a Tressenberg. U posledně jmenovaného rodu existuje několik variant psané podoby jména, a sice:

místo dvojitého "ss" - jednoduché "s"

místo jednoduchého "n" může být písmeno "m"

místo písmena "g" může být písmeno "k"

Vojtěch Tressenberg byl maršálem varšavské Konfederace v r. 1770

O osudu této rodiny není známo nic před i po tomto roce. V polských archivech zmínka o tomto rodě neexistuje.

V Orlici č 1/91 jsme pátrali po rodině Martuzařski. Na některé žádosti a po dotazu u inzerenta doplňujeme naši informaci o fakt, že tato rodina by mohla mít své předky buď v Maďarsku (ale to je dost nepravděpodobné), nebo v Itálii.

O zaslání případné zprávy na adresu našeho Klubu předem děkujeme. Pokud by se kterýkoli badatel chtěl korespondenčně spojit s kterýmkoliv z inzerentů, redakce našeho časopisu tyto adresy ráda poskytne.

Výbor Klubu

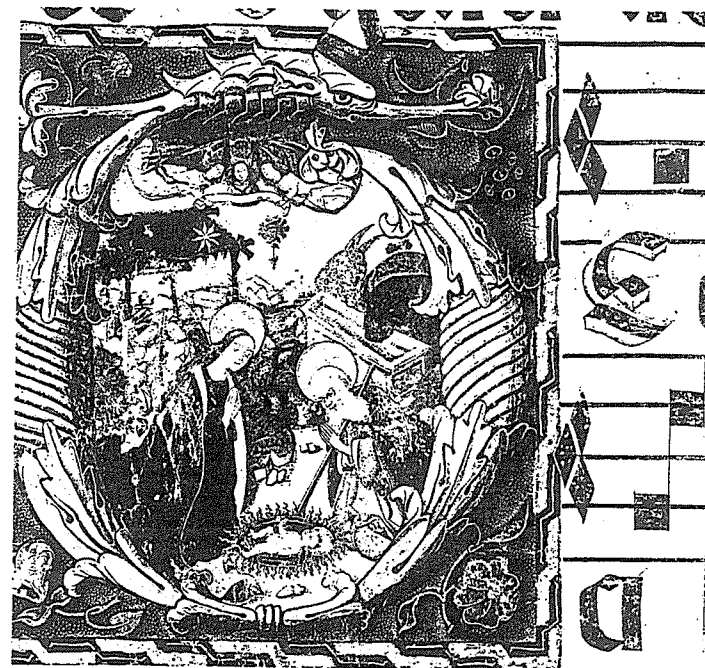
Jubilea členů KGHO ve II. pololetí 1991:

50 let	- Jan	Slavík	7. 6. 1941
	- Antonín J.	Mager	9. 6. 1941
	- Stanislav	Ulenfeld	11. 9. 1941
	- Jiří	Palát	23. 9. 1941
	- Jiří	Hanáček	6. 11. 1941
55 let	- Ivan	Nápravník	10. 11. 1941
	- Milan	Velčovský	1. 6. 1936
	- Jiří	Piňos	8. 8. 1936
	- Otto	Kuchař	5. 9. 1936
	- Václav	Zrubek	17. 9. 1936
60 let	- Miloslav	Bartoš	10. 8. 1931
	- Radomila	Bogušovská	5. 11. 1931
65 let	- Jindřich	Hůla	15. 7. 1926
	- Jan M.	Stančík	7. 12. 1926

70 let	- Ladislav	Olbrich	9. 9. 1921
	- Antonín	Richtár	9. 10. 1921
75 let	- Bohumír	Vojtovič	6. 10. 1916
85 let	- Alois	Pořízka	8. 10. 1906

Blahopřejeme.

Všem našim členům přejeme hezké prožití vánočních svátků a hlavně hodně zdraví, osobní pohody, štěstí a spoustu tvůrčích sil do roku 1992.

Výbor KGHO

Nepřehlédněte.

Upozorňujeme všechny naše členy, že výše členského příspěvku byla pro rok 1992 stanovena v minimální výši 60 Kčs. Pokud se rozhodnete přispět na činnost Klubu částkou větší, bude Vaše iniciativa vítána. Děkujeme.

Výbor KGHO

Rejstřík autorů článků uveřejněných v ORLICI
ročník 1991

Jméno autora:	Název článku:	číslo:	str.:
Barcuch Antonín	Další archivní bohatství zpřístupněno	1	1 - 10
Hanáček Jiří	Vešli do historie (heraldická příloha)	2	nestránkováno
Kroček Miloslav	Nová sbírka pohlednic a fotografií v AMO	1	11 - 17
Markl Vladimír	Wolfgang Amadeus Mozart (1756 - 1791)	1	18 - 21
	Antonín Dvořák (1841 - 1904)	2	58 - 59
	Zpráva o činnosti KGHO za rok 1990	1	22 - 26
	Heraldická kancelář ve Zlíně	1	27 - 29
	Nové heraldické nakladatelství	1	29
	Genealogie a tržní mechanismus	1	29 - 30
	Videotéka Klubu se představuje	1	30 - 32
	Z prací našich členů v regionech	1	32 - 33
	Do vaší knihovny	1	33 - 37
	Do vaší knihovny	2	54 - 56
	Nový genealogický časopis	2	56
	Vydavatelství "Heraldik"	2	57
	se představuje	1	37 - 38
	Výstavy	2	60 - 61
	Výstavy	2	60 - 61
Penicka George	Švédské archivnictví a přehled nejdůležitějších archiválií	2	41 - 47
Stibor Jiří	Zemská kniha opolsko-ratibořská z let 1532 - 1543 (zvláštní příloha)	1	1 - 18
	Zemská kniha opolsko-ratibořská z let 1532 - 1543 (zvláštní příloha)	2	19 - 38
Šišmiš Milan st.	O původu slovenského kartografa Jána Lipského zo Sedličnej	2	48 - 53
Zprávy redakce	Životní jubilea členů KGHO v I. pololetí 1991	1	39
	Životní jubilea členů KGHO ve II. pololetí 1991	2	62 - 63
	Dotazy	1	39
	Dotazy	2	62
	Poděkování	1	40
	Přání k vánocům	2	63
	Nepřehlédněte	2	63
	Nepřehlédněte	2	63
Překlady do němčiny			
- MK -	Kroček Miloslav	ORLICE 1/91	
Z. P.	Paděra Zdeněk	ORLICE 2/91	
M. K.	Kroček Miloslav	ORLICE 2/91	